

УДК 346.9

Павло Святославович БОРЦЕВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)*

ВПЛИВ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА

Дослідження питань впливу судової практики на нормотворчий процес становить науковий інтерес та має практичне значення. Безпосередньо до джерел права в правовій системі України прийнято відносити нормативно-правові акти. Разом з тим, належність судової практики до джерел права серед науковців в переважній більшості заперечується або є неоднозначним. Особливо це стосується регулювання корпоративних відносин.

Значення судової практики як джерела права стає особливо помітним при правовому регулюванні відносин, що недостатньо ясно, неповно або суперечливо внормовані на рівні законодавства, а також при застосуванні судами принципів права та норм про права людини.

Зокрема, на сьогодні, вищими судовими органами України були затверджені:

1) рекомендації Президії Вищого господарського суду України «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» від 28 грудня 2007 р. № 04-5/14;

2) постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» від 24 жовтня 2008 р. № 13.

Проте ці акти мають лише рекомендаційний характер, оскільки на сьогодні у правовій системі України судовий прецедент не сформований. Для визнання зазначених правових актів джерелом права необхідно, щоб такі правові акти мали нормативно обов'язковий характер для всіх учасників корпоративних відносин [1].

Багато вчених відстоюють думку, що судова практика є формально необов'язковим, вторинним джерелом права. Вона може надати переконливе обґрунтування для судового рішення, однак посилання лише на судову практику є недостатнім. Воно має бути поєднане з посиланням на відповідний нормативно-правовий акт чи інше формально обов'язкове джерело права.

Зокрема М. Марченко, обґрунтовуючи позицію невизнання за судовою практикою ролі джерела права, наводить наступні аргументи:

1. Визнання судової практики джерелом права суперечить конституційно визнаному і закріпленому принципу розподілу влади. Згідно з цим принципом, правотворча діяльність належить до компетенції законодавчої влади.

2. Визнання судової практики джерелом права не узгоджується з характерними особливостями романо-германської правової сім'ї, до якої відноситься і Україна, і яка не знає такої форми джерела права, як судовий прецедент.

3. Визнання судової практики джерелом права, з одного боку, суперечило би Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а з іншого – вступало б у конфлікт з правотворчою діяльністю парламенту. В цьому аргументі акцент робиться на принцип верховенства закону та принцип підзаконності судової діяльності [2].

На доведення того, що судова практика не є джерелом корпоративного права, можна також зазначити, що за своєю сутністю керівні роз'яснення вищих судових інстанцій України є тлумаченням чинного законодавства, яке підлягає застосуванню судовими органами, і ці положення не можуть розглядатися як джерело права.

Тобто дані роз'яснення є не нормативними актами, а актами застосування права. Постанови судових пленумів мають тлумачити та роз'яснювати суть корпоративного законодавства, але не створювати нові норми корпоративного права. Тому постанови судових пленумів не є джерелами корпоративного права.

Проте є науковці, які відстоюють позицію про віднесення судової практики до джерел права взагалі, і до корпоративного права зокрема. Наприклад, С. Шевчук наполягає на тому, що роз'яснення вищих судових інстанцій з питань застосування законодавства є «квазіпрецедентним» правом, оскільки вони є обов'язковими для нижчестоящих судів та опосередковано обов'язковими – для всіх суб'єктів правовідносин, які застосовують норми права [3]. Така позиція підкріплюється Законом України «Про судоустрій і статус суддів», в якому міститься положення (ст. 13) про обов'язковість судових рішень. Також в даній статті зазначено, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [4].

Про віднесення судової практики до джерела права може свідчити і те, що роз'яснення вищих судів хоча й не створюють нових норм права та покликані лише тлумачити і роз'яснювати законодавство, однак суттєво впливають на правозастосування, оскільки ними користуються не тільки судові органи, а й всі інші

установи та громадяни, які застосовують право. Досить поширеною є практика обґрунтування своєї правової позиції посиленням саме на роз'яснення вищих судів, а не на норми права, які ними роз'яснюються.

Висновок. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що на сучасному етапі вже не можна категорично стверджувати про невизнання за судовою практикою в цілому ролі джерела права, корпоративного зокрема. Оскільки в багатьох випадках суб'єкти права спираються на судову практику при обґрунтуванні своєї правової позиції не як на акт тлумачення права, а як на встановлене правило, яке слід прямо застосовувати при вирішенні спору. Тому в подальшому має значення вироблення чітких критеріїв, за якими можна було б відносити певні судові рішення до джерел права.

Список бібліографічних посилань

1. Корчак Н. М. Судова практика як форма забезпечення правопорядку у сфері конкуренції. *Юридичний вісник України*. 2012. № 4. С. 108–111.
2. Марченко М. Н. Курс сравнительного правоведения. М. : Городец-издат, 2002. 68 с.
3. Шевчук С. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України. *Право України*. 2000. № 2. С. 45–48.
4. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Одержано 10.11.2019

УДК 349.42

Іван Васильович БРИГАДИР,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри трудового та господарського права факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК РЕСУРС ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

В світлі перспективи «великої» земельної реформи багато уваги приділяється питанням суб'єктного складу майбутніх покупців земель сільськогосподарського призначення, обмежень щодо набуття права власності, розмірів ділянок, визначення механізмів усунення «спекулятивних» ризиків тощо. Все це є досить важливими